

Toegankelijk en correct communiceren over de resultaten van bevestigingen: regionale cijfers van de EU- SILC-enquête

Dag van het netwerk Statistiek Vlaanderen
21 maart 2024

François Ghesquière IWEPS

Inleiding – Waarom vanuit een regionaal statistiekinstituut praten over een Statbel enquête?

Bij IWEPS **gebruiken wij vaker Statbel enquête-gegevens** dan dat we ons eigen steekproefonderzoek uitvoeren omdat :

- **Steekproefonderzoeken heel duur** zijn.
- De **steekproefgrootte van Belgische enquêtes meestal groot genoeg is** om de cijfers ook op regionaal niveau te gebruiken (dit dankzij het feit dat België slechts drie regio's telt in tegenstelling tot landen als Frankrijk, Duitsland, enz.).

Inleiding – waarom praten over communicatie?

Tallose aanvragen voor armoede- en ongelijkheids**cijfers** op Waals niveau, maar **soms foutieve interpretaties**. Bijvoorbeeld:

- Het wijdverspreide idee dat **statistieken de realiteit zijn**. **Statistieken zijn echter een geconstrueerde weergave** van de werkelijkheid. De productie van indicatoren vereist veel methodologische keuzes en technische bewerkingen.
- **Essentialiseren van de armen**: de armen als een duidelijk identificeerbare en afgebakende populatie ten opzichte van 'normale' burgers. **Er zijn echter veel armoedecriteria**, zoals AROP, AROPE, deprivatie-indicatoren, subjectieve armoede. Ook is de sociale structuur meer een kwestie van een **sociale gradiënt** (mensen zijn meer of minder arm of rijk) dan van scheidingen tussen 'natuurlijke' categorieën.
- **Grote politieke interesse en media-aandacht voor de ontwikkelingen**. Ze zijn echter **niet altijd statistisch significant**; het armoedeniveau is soms interessanter dan de ontwikkeling ervan.

Twee aandachtspunten, achtereenvolgens:

- **Communicatieformaat:** een **fiche** (soms gebundeld in een grotere publicatie, zoals *Les chiffres-clés de la Wallonie* of *Le tableau de bord de la pauvreté en Wallonie*)
- **Schattingen van betrouwbaarheidsintervallen**

Twee publicatieformaten leken voor ons problematisch:

- **Het onderzoeksverslag is te lang** en wordt zelden volledig gelezen door bepaalde gebruikers die weinig tijd hebben (bijv. politici, journalisten, ...).
- **De ruwe cijfers** (bijv. tabel) **laten geen nuance toe** (voordelen, beperkingen, manier van opstellen, etc.) en geven vaak een illusie van 'realiteit' van de cijfers.

We hebben gekozen voor een ficheformaat, op **maximaal een recto verso**, die per indicator het volgende bevat:

- Een titel en het belangrijkste cijfer
- Grafieken met opmerkingen
- Secties 'Definities en bronnen' en 'Relevantie en beperkingen', die een methodologisch perspectief bieden
- Downloadbare tabellen in bijlage

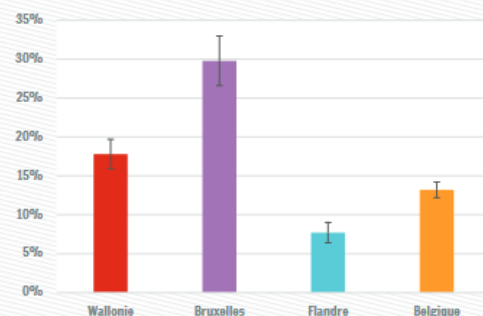
Iweps

Taux de risque de pauvreté

17,8%

Sur la base de SILC 2022 (revenus de 2021), 17,8 % de la population wallonne vivait dans un ménage dont le revenu net équivalent était inférieur au seuil de pauvreté

Taux de risque de pauvreté en Belgique et dans les régions belges

Sources : SILC 2022 (revenus 2021) ; Calculs : Statbel

Le taux de risque de pauvreté mesure le pourcentage de la population vivant dans un ménage dont le revenu disponible équivalent est inférieur à 60 % du revenu médian national (seuil de pauvreté). Le revenu médian est le revenu de la personne au centre de la distribution des revenus : il y a autant de personnes plus riches qu'elle que de personnes plus pauvres qu'elle. Ce taux permet d'identifier les personnes vivant dans des ménages dont les ressources financières sont très faibles par rapport au « standard » du pays. Le taux de risque de pauvreté est calculé à partir du revenu équivalent mesuré avec SILC. Dans cette enquête, les revenus sont mesurés pour la totalité de l'année civile précédant l'enquête – par souci de fiabilité et pour neutraliser les variations temporelles de revenu. Ici, nous avons indiqué les années d'enquête et non les années de perception des revenus.

Concrètement, environ un cinquième de la population wallonne vit dans un ménage ne disposant pas d'un revenu de 1 366 € net par mois pour un isolé ou de 2 868 € pour un ménage composé de 2 adultes et de 2 enfants de moins de 14 ans.

Étant donné que cet indicateur est mesuré à l'aide d'une enquête, les intervalles de confiance sont nécessaires pour rendre compte des inévitables imprécisions statistiques. Dans 19 cas sur 20, la « vraie » valeur du taux de risque de pauvreté se situe à l'intérieur des marges indiquées sur le graphique. Ainsi, on peut affirmer avec 95 % de certitude qu'en Wallonie sur base de SILC 2022 (revenus de 2021), le taux de risque de pauvreté se situait entre 15,9 % et 19,7 %. Le taux de risque de pauvreté en Wallonie est inférieur au taux observé à Bruxelles (autour de 30 %), mais supérieur au taux estimé en Flandre (entre 5 % et 10 %).

Inégalités sociales

Iweps

Iweps

Taux de risque de pauvreté

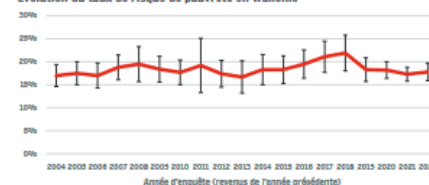
Répartition des revenus disponibles équivalents dans les trois régions belges

Le graphique de densité répartit la population de chaque région selon le revenu équivalent du ménage. L'axe en dessous de chaque courbe de densité et à gauche du seuil de pauvreté représente la proportion de la population qui est considérée comme en risque de pauvreté. Ce graphique illustre bien le fait que le taux de risque de pauvreté mesure l'importance du bas de la distribution par rapport à la médiane nationale. Autrement dit, il s'agit de voir à quel point il y a des petits revenus par rapport à un revenu standard (le médian belge).

Sources : SILC 2022 (revenus 2021)

Evolution du taux de risque de pauvreté en Wallonie

Le taux de risque de pauvreté est relativement stable en Wallonie : les variations annuelles sont inférieures aux intervalles de confiance et aucune tendance structurelle ne se dégage. Notez que la forte baisse en 2019 peut s'expliquer par une importante réforme de l'enquête (révision de la pondération, recours à des données administratives pour mesurer certains revenus et modification du questionnaire).

Sources : SILC, calculs : Statbel et IWEPs

Définitions et sources

Les données utilisées pour calculer ce taux proviennent de SILC, une enquête annuelle menée par Statbel (et supervisée par Eurostat) largement utilisée pour quantifier la pauvreté en Europe. L'idée est d'appréhender le niveau de vie des individus à travers le revenu annuel net équivalent du ménage (cf. fiche coefficient de Gini).

À partir de ce revenu équivalent, indicateur du niveau de vie de chaque individu, on calcule le seuil de pauvreté national, qui vaut 60 % du revenu médian. Le taux de risque de pauvreté correspond à la proportion de la population dont le revenu équivalent du ménage est inférieur à ce seuil.

Construit sur le revenu du ménage, cet indicateur ne prend pas en compte les inégalités au sein des ménages. Il ne peut donc pas mesurer adéquatement les inégalités de revenus entre femmes et hommes.

Pertinence et limites

Le taux de risque de pauvreté est une bonne mesure de pauvreté relative (au contexte socio-économique du pays), puisqu'il estime la proportion de la population vivant dans un ménage dont le revenu est nettement inférieur au revenu médian national.

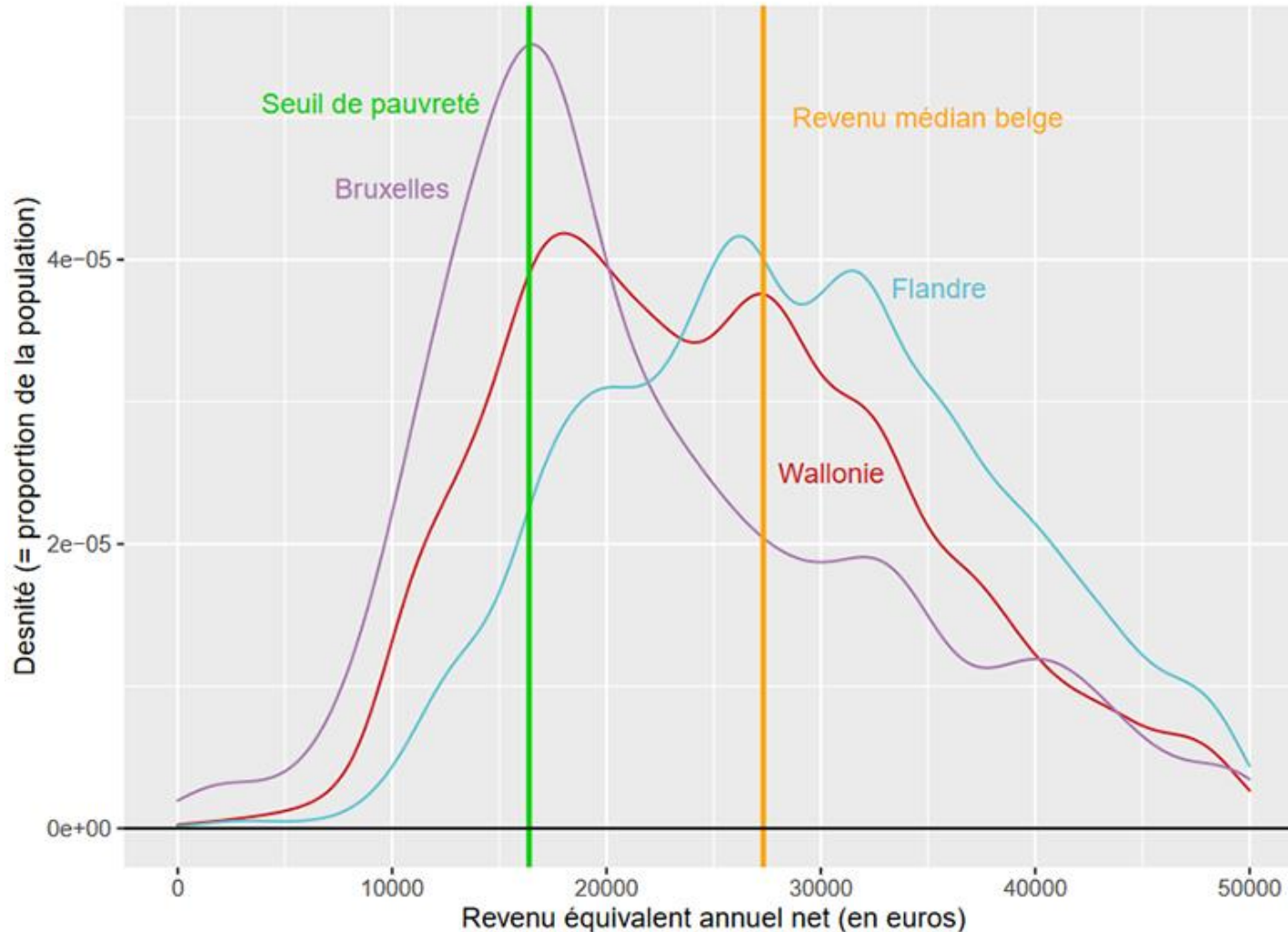
Néanmoins, cet indicateur présente plusieurs limites. D'abord, la comparaison du taux wallon à celui des autres pays européens est problématique puisque le seuil de pauvreté diffère selon les pays. Ensuite, le taux de risque de pauvreté est exclusivement centré sur la dimension monétaire pour évaluer le niveau de vie. Enfin, les populations les plus précaires – sans domicile, en situation irrégulière ou résidant dans une institution (foyer, maison de repos, prison...) – ne font pas partie de l'échantillon de SILC.

Pour en savoir plus :

<https://statbel.fgov.be/fr/themes/menages/pauvrete-et-conditions-de-vie/risque-de-pauvrete-ou-d'exclusion-sociale>
<https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/products-datasets/product?code=tespm010>

Personne de contact : François Ghesquière (f.ghesquiere@iweps.be) / prochaine mise à jour : mars 2024

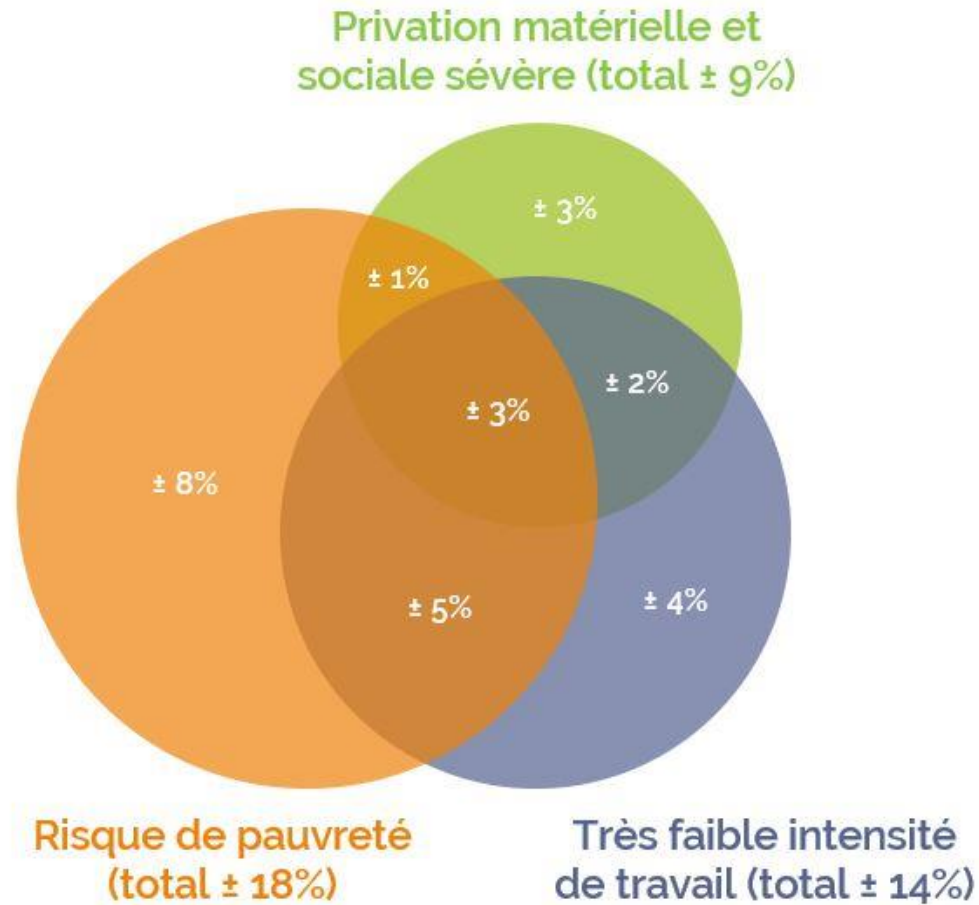
Voorbeeld van een grafiek: de verdeling van equivalent inkomen

Voorbeeld van een grafiek die **visueel de constructie van de armoedegrens** uitlegt.

Hierin ziet met het conventionele karakter van de armoedegrens en hoe de indicator is opgebouwd.

Voorbeeld van een grafiek: de AROPE-indicator

Voorbeeld van een grafiek die visueel de **constructie van de indicator van het risico op armoede of sociale uitsluiting in percentage** uitlegt.

Daarin ziet men het samenvattende karakter van de indicator, net als de verdeling van de verschillende totalen.

Betrouwbaarheidsintervallen: de noodzaak om statistische onzekerheid te schatten

De cijfers moeten vergezeld zijn van betrouwbaarheidsintervallen, omdat:

- De gegevens afkomstig zijn van een **steekproefenquête**
- Er een bijzondere belangstelling is voor het analyseren van de ontwikkelingen
- De meeste indicatoren over het algemeen stabiel zijn

=> Het **risico op overinterpretatie van** de evoluties is **(zeer) groot**.

Daarom is het belangrijk dat betrouwbaarheidsintervallen geschat worden en aan de gepubliceerde indicatoren worden gekoppeld.

Het schatten van de steekproefvariantie is complex omdat:

- **Uitgaan van een enkelvoudige aselechte steekproef de steekproefvariantie zou onderschatten**, omwille van een meerfasige steekproef (geografische PSU + huishouden SSU).

De klassieke complexe methoden zijn moeilijk -of zelfs onmogelijk- te implementeren, omdat:

1. **Het steekproefplan zeer complex is:** Geografische PSU's die het resultaat zijn van een systematische trekking op basis van inkomen binnen strata (provincies). Bovendien verschilt sinds 2019 het steekproefplan in Brussel (geen geografische PSU's) van de andere gewesten. Aangezien sommige mensen tussen enquêtégolven van het ene gewest naar het andere verhuizen, kunnen we ons niet beperken tot het Waalse steekproefplan om een Waalse indicator te schatten.
2. **Sommige indicatoren niet afgeleid zijn van een totaal:** Gini-coëfficiënt, kwantielen, mediaan, enz.

Na overleg met de methodologen van Statbel (J.-M. Dawagne en Th. Delclite), lijkt het gebruik van **een resamplingmethode** het meest geschikt:

- Jackknife-methode, met pseudostrata en pseudo-PSU's. In Wallonië en Vlaanderen (en in Brussel, voor 2019) zijn de pseudostrata twee (of drie) opeenvolgende PSU's binnen hetzelfde gewest. In Brussel zijn de strata het resultaat van een kruising tussen het kwantiel van het fiscale inkomen en het jaar. De pseudo-PSU's zijn het resultaat van het willekeurig verdelen van huishoudens in 3 pseudo-PSU's binnen elk stratum.

De ***package survey*** van de gratis software van R kan worden gebruikt om aan de hand van deze methode *replicate weights* te genereren.

Dat geeft **vergelijkbare**, maar iets bredere, **intervallen** dan die van Statbel:

Bijvoorbeeld: In Wallonië bedraagt het percentage materiële en sociale deprivatie 14,4%. Daarbij schatten we de grenzen van de betrouwbaarheidsintervallen op 12,1% en 17,1% (met een correctiefactor), terwijl die van Statbel 12,2% en 16,6% bedragen.

Met deze methode kunnen voor alle gewenste indicatoren betrouwbaarheidsintervallen worden berekend. Voor intervallen die al door Statbel werden berekend, worden echter hun schattingen gebruikt.

BEDANKT VOOR UW AANDACHT